Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
NICHOLASE EMILIOUA
přednesené dne 24. února 2022 [1]

Věc C-110/21 P

Universität Bremen
proti

Evropské výkonné agentuře pro výzkum (REA)

„Kasační opravný prostředek – Článek 19 statutu Soudního dvora Evropské unie – Zastupování neprivilegovaných žalobců v řízení o přímé žalobě – Vazba mezi právním zástupcem a zastoupeným účastníkem, která zjevně narušuje schopnost zástupce zastupovat uvedeného účastníka před soudy Evropské unie – Zastoupení vysokoškolským učitelem – Vysokoškolský učitel na univerzitě, která je navrhovatelkou, zapojený do věci, jež je předmětem soudního sporu – Možnost odstranit vadu právního zastoupení – Právo na přístup k soudu – Omezení“

I. Úvod

1. Universität Bremen (univerzita v Brémách, Německo) (dále jen „univerzita v Brémách“) se u Tribunálu domáhala zrušení rozhodnutí, kterým Evropská výkonná agentura pro výzkum (dále jen „REA“) zamítla její žádost o financování projektu. Tribunál odmítl její žalobu jako nepřípustnou, neboť shledal, že právní zástupce této univerzity – profesor univerzity v Brémách, který měl specifické povinnosti při realizaci dotčeného projektu – nesplňoval povinnost nezávislosti, kterou musí splňovat právní zástupci neprivilegovaných žalobců [2].

2. V rámci projednávaného kasačního opravného prostředku se univerzita v Brémách domáhá zrušení rozhodnutí Tribunálu a tvrdí, že Tribunál provedl nesprávné právní posouzení, když použil povinnost nezávislosti na jejího právního zástupce a v každém případě neumožnil navrhovatelce, aby si zvolila jiného zástupce.

3. Otázka nezávislosti právních zástupců v řízení před Soudním dvorem nebo Tribunálem není nová. Povinnost nezávislosti se v judikatuře soudů Evropské unie vyvinula tak, že se vztahuje na *advokáty*, kteří před nimi vystupují. V této souvislosti Soudní dvůr nedávno v podstatě upřesnil, že povinnost nezávislosti advokáta vyžaduje neexistenci vazeb se zastupovaným účastníkem, které *zjevně narušují* schopnost advokáta jednat v nejlepším zájmu žalobce [3].

[1] – Původní jazyk: angličtina.

[2] – Usnesení ze dne 16. prosince 2020, Universität Bremen v. REA (T-660/19, nezveřejněné, EU:T:2020:633) (dále jen „napadené usnesení“).

[3] – Rozsudek ze dne 4. února 2020, Uniwersytet Wrocławski a Polsko v. REA (C-515/17 P a C-561/17 P, EU:C:2020:73, bod 64) (dále jen „rozsudek Uniwersytet Wrocławski“).

4. V napadeném usnesení Tribunál uplatnil povinnost nezávislosti na *vysokoškolského učitele*. Při užším výkladu se projednávaná věc týká otázky, zda může vysokoškolský učitel zastupovat svou univerzitu před soudy Evropské unie, a to konkrétně v době, kdy byl jako koordinátor a vedoucí zapojen do vědeckého projektu, který REA zamítla. Z širšího hlediska má Soudní dvůr v projednávané věci znovu objasnit omezení spojená s povinným právním zastoupením neprivilegovaných žalobců před soudy Evropské unie.

II. Právní rámec

5. Článek 19 statutu Soudního dvora Evropské unie (dále „statut“) stanoví následující:

„Členské státy a orgány Unie zastupuje před Soudním dvorem zmocněnec jmenovaný pro každou jednotlivou věc; zmocněnci může být nápomocen poradce nebo advokát.

[…]

Jiní účastníci řízení musí být zastoupeni advokátem.

Zastupovat některého účastníka řízení před Soudním dvorem nebo mu být nápomocen může pouze advokát oprávněný k výkonu advokacie podle práva některého členského státu nebo jiného státu, který je stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru.

[…]

Soudní dvůr má vůči poradcům a advokátům, kteří před ním vystupují, pravomoci obvykle přiznávané soudům, a to za podmínek, které určí jednací řád.

Vysokoškolští učitelé, kteří jsou státními příslušníky členských států, jejichž právní řád jim přiznává právo vystupovat před soudy, požívají u Soudního dvora práv, která tento článek přiznává advokátům.“

6. Podle čl. 21 druhého pododstavce statutu „k žalobě musí být v případě potřeby připojen akt, jehož zrušení se požaduje, nebo v případě uvedeném v článku 265 Smlouvy o fungování Evropské unie doklad o datu výzvy zmíněné v uvedeném článku. Jestliže tyto písemnosti nebyly k žalobě připojeny, vyzve vedoucí soudní kanceláře žalobce, aby jej v přiměřené lhůtě dodal, přičemž žaloba nesmí být odmítnuta proto, že tato vada byla odstraněna teprve po uplynutí lhůty stanovené pro podání žaloby.“

7. Podle článku 53 statutu se „řízení před Tribunálem […] řídí hlavou III […]“. Uvedená hlava obsahuje článek 19 statutu.

8. Článek 51 jednacího řádu Tribunálu se týká „povinného zastoupení“ a zní takto:

„1. Účastníci řízení musí být zastoupeni zmocněncem nebo advokátem v souladu s článkem 19 statutu.

2. Advokát, který vystupuje jako zástupce nebo poradce účastníka řízení, je povinen v soudní kanceláři uložit potvrzení, že je oprávněn působit jako právní zástupce před soudem členského státu nebo jiného státu, který je stranou Dohody o EHP.

3. Advokát zastupující účastníka řízení, který je právnickou osobou soukromého práva, je povinen v soudní kanceláři uložit procesní plnou moc udělenou tímto účastníkem řízení.

4. Nejsou-li dokumenty uvedené v odstavci 2 a 3 předloženy, určí vedoucí soudní kanceláře dotyčnému účastníku řízení přiměřenou lhůtu k tomu, aby uvedené dokumenty předložil. Nedojde-li v určené lhůtě k předložení požadovaných dokumentů, rozhodne Tribunál, zda nedodržení této formální podmínky činí žalobu nepřípustnou nebo brání předložení spisu účastníka řízení.“

9. Oddíl 2 kapitoly 1 hlavy III jednacího řádu Tribunálu se týká „práv a povinností zástupců účastníků řízení“. Tento oddíl obsahuje články 52 až 56.

10. Článek 55 tohoto jednacího řádu se týká „vyloučení z řízení“. Stanoví, že:

„1. Má-li Tribunál za to, že se chování zmocněnce, poradce nebo advokáta ve vztahu k Tribunálu, předsedovi, soudci nebo vedoucímu soudní kanceláře neslučuje s důstojností Tribunálu nebo s požadavky řádného výkonu spravedlnosti, anebo že tento zmocněnec, poradce nebo advokát užívá práv spojených s jeho funkcí k jiným účelům, než pro které mu byla přiznána, vyrozumí o tom dotyčného. Tribunál o tom může informovat příslušné orgány, kterým dotyčný podléhá. Kopie dopisu zaslaného těmto orgánům se předá dotyčnému.

2. Ze stejných důvodů může Tribunál kdykoli po vyslechnutí dotyčného usnesením s odůvodněním rozhodnout o vyloučení zmocněnce, poradce nebo advokáta z řízení. Toto usnesení je ihned vykonatelné.

3. Jsou-li zmocněnec, poradce nebo advokát z řízení vyloučeni, řízení se přerušuje na dobu stanovenou předsedou k tomu, aby si dotyčný účastník řízení mohl zvolit jiného zmocněnce, poradce nebo advokáta.

4. Rozhodnutí přijaté na základě tohoto článku může být zrušeno.“

11. Podle článku 56 jednacího řádu Tribunálu se oddíl 2 kapitoly 1 hlavy III jednacího řádu použije na „vysokoškolské učitele uvedené v čl. 19 sedmém pododstavci statutu.“

III. Napadené usnesení

12. Dne 25. září 2019 podala univerzita v Brémách k Tribunálu žalobu, kterou se domáhala zrušení rozhodnutí REA Ares(2019) 4590599 ze dne 16. července 2019 o zamítnutí návrhu, který tato univerzita předložila v reakci na výzvu k předkládání návrhů H2020-SC6-Governance-2019 (dále jen „sporné rozhodnutí“).

13. REA vznesla námitku nepřípustnosti, přičemž v podstatě uvedla, že právní zástupce navrhovatelky nebyl nezávislou třetí osobou, jelikož byl zaměstnán na univerzitě v Brémách jako profesor. Podle názoru REA zde zjevně neexistovalo oddělení od sporné věci, neboť uvedený zástupce připravil a předložil žádost o financování, měl koordinovat a vést dotčený projekt a měl v této souvislosti rovněž vykonávat klíčové úkoly.

14. Univerzita v Brémách uvedla, že její právní zástupce neměl na věci žádný osobní hospodářský zájem a mezi ním a univerzitou neexistovala žádná forma podřízenosti. Navrhovatelka rovněž vysvětlila, že právní zastoupení bylo ze strany jejího právního zástupce vykonáváno jako jeho vedlejší činnost. Kromě toho podle univerzity v Brémách nic nenasvědčovalo tomu, že by vazba mezi univerzitou a jejím právním zástupcem zjevně narušovala schopnost tohoto právního zástupce ji zastupovat. Skutečnost, že právní zástupce byl koordinátorem dotčeného projektu, pouze ukazovala, že měl stejný vědecký zájem na projektu, jaký sledovala navrhovatelka. Univerzita v Brémách tvrdila, že dokonce i kdyby ji její právní zástupce nemohl zastupovat, bylo konstatování nepřípustnosti její žaloby jako přímý důsledek neslučitelné s článkem 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“).

15. Tribunál na základě článku 126 jednacího řádu Tribunálu vyhověl námitce nepřípustnosti vznesené REA a odmítl žalobu jako zjevně nepřípustnou z důvodu nedodržení čl. 19 třetího a čtvrtého pododstavce statutu, jako i čl. 51 odst. 1 jeho jednacího řádu. Tribunál rovněž rozhodl, že univerzita v Brémách ponese vlastní náklady řízení a ukládá se jí náhrada nákladů řízení vynaložených REA.

16. V napadeném usnesení Tribunál připomněl judikaturu týkající se podmínek, za nichž mohou advokáti zastupovat neprivilegované účastníky před soudy Evropské unie. S odkazem na tuto judikaturu poukázal na povinnost nezávislosti, která vyplývá z autonomního pojmu „advokát“ ve smyslu čl. 19 třetího pododstavce statutu, přičemž tato povinnost je vymezena nejen pozitivně (odkazem na profesní etické povinnosti), ale i negativně (neexistencí pracovního poměru). Tribunál rovněž zopakoval různé scénáře, v nichž bylo zastoupení právnické osoby před těmito soudy shledáno nepřípustným z důvodu značných správních a finančních pravomocí vykonávaných právním zástupcem v rámci zastupované strany [4].

17. Tribunál v projednávané věci uvedl, že právní zástupce univerzity v Brémách kromě toho, že byl zaměstnán u navrhovatelky na základě veřejnoprávního zákonného vztahu, připravil a předložil dotčenou žádost o financování, byl koordinátorem a vedoucím souvisejícího projektu a byl v této souvislosti pověřen zásadními úkoly. Tribunál z toho vyvodil, že právní zástupce měl úzkou osobní vazbu na tuto věc a přímý zájem na jejím výsledku, což ohrožovalo jeho schopnost poskytovat právní pomoc požadovanou klientem, a to zcela nezávisle a ve vyšším zájmu spravedlnosti [5]. Tribunál dodal, že rozsáhlé pravomoci vykonávané právním zástupcem na univerzitě v Brémách ohrozily jeho postavení jako nezávislá třetí osoba a představovaly vazbu, která zjevně narušuje schopnost tohoto právního zástupce zastupovat navrhovatelku [6].

18. Pokud jde o argument, že univerzitě v Brémách mělo být umožněno napravit nedostatky jejího právního zastoupení, Tribunál uvedl, že takový nedostatek nelze napravit [7].

IV. Řízení před Soudním dvorem

19. V rámci projednávaného kasačního opravného prostředku univerzita v Brémách navrhuje, aby Soudní dvůr zrušil napadené usnesení, vrátil věc Tribunálu k rozhodnutí ve věci samé, konstatoval platnost právního zastoupení dotčeným vysokoškolským učitelem a podpůrně dospěl k závěru, že univerzita v Brémách je oprávněna se účastnit řízení v zastoupení advokátem, který splňuje

4 – Napadené usnesení, body 18 až 24.

5 – Napadené usnesení, bod 25.

6 – Napadené usnesení, bod 26.

7 – Napadené usnesení, bod 40.

podmínky čl. 19 odst. 3 a 4 statutu. Navrhovatelka dále žádá, aby Soudní dvůr rozhodl, že o nákladech řízení bude rozhodnuto později, a v podstatě tvrdí, že by neměla nést náklady dosavadního řízení, resp. alespoň náklady řízení, které vznikly REA. Dále navrhuje, aby jí byly nahrazeny náklady, které navrhovatelka zaplatila REA v souvislosti s řízením před Tribunálem. Univerzita v Brémách rovněž navrhuje, aby Soudní dvůr pomohl spor mezi oběma účastnicemi urovnat.

20. REA v replice navrhuje, aby Soudní dvůr zamítl kasační opravný prostředek a uložil univerzitě v Brémách náhradu nákladů řízení vynaložených v rámci tohoto řízení o kasačním opravném prostředku i v rámci řízení před Tribunálem.

21. Na podporu svého kasačního opravného prostředku uplatňuje univerzita v Brémách dva důvody, které se zakládají jednak na porušení článku 19 statutu a jednak na porušení článku 47 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen „EÚLP“).

22. V rámci svého prvního důvodu kasačního opravného prostředku univerzita v Brémách uvádí, že Tribunál nesprávně vyložil článek 19 statutu. Tento důvod kasačního opravného prostředku uvádí tři hlavní vytýkané skutečnosti, které lze shrnout následovně.

23. Zaprvé navrhovatelka v podstatě tvrdí, že jelikož je veřejnou univerzitou, je odnoží členského státu, který je privilegovaným žalobcem na základě čl. 19 prvního pododstavce statutu. Navrhovatelka dodává, že jelikož se jedná o veřejnou univerzitu, je zastoupení jedním z jejích učitelů obeznámených s dotčenou věcí výhodou.

24. Zadruhé navrhovatelka v podstatě tvrdí, že na vysokoškolské učitele se nevztahuje povinnost nezávislosti vyplývající z autonomního pojmu „advokát“ ve smyslu čl. 19 třetího pododstavce statutu. Je tomu tak proto, že vysokoškolští učitelé vykazují *de lege* nezbytné záruky, které jsou jinak vyžadovány od advokátů. Právní zastupování nepatří mezi povinné úkoly, které vykonávají, a vysokoškolští učitelé na něm nejsou finančně závislí. Takové zastoupení tedy představuje vedlejší činnost, a proto je mnohem méně pravděpodobné, že dojde ke střetu zájmů. Navrhovatelka zároveň tvrdí, že podle čl. 19 sedmého pododstavce statutu se způsobilost vysokoškolských učitelů k zastupování, včetně otázky střetu zájmů, musí posuzovat pouze podle vnitrostátního práva. S odkazem na § 67 Verwaltungsgerichtsordnung (německý soudní řád správní) navrhovatelka tvrdí, že její právní zástupce ji mohl zastupovat, neboť mu v tom nebránil žádný závažný střet zájmů, který může mít v každém případě vliv pouze na profesní odpovědnost, nikoli však na možnost zastupovat ji nebo na přípustnost žaloby.

25. Konečně, a pokud by Soudní dvůr dospěl k závěru, že se na dotčeného vysokoškolského učitele vztahuje povinnost nezávislosti, navrhovatelka tvrdí, že Soudní dvůr by měl tomuto vysokoškolskému učiteli výjimečně umožnit zastupovat univerzitu v Brémách. Navrhovatelka tvrdí, že se může dovolávat svého legitimního očekávání vzhledem k jasnému znění čl. 19 sedmého pododstavce statutu, podle něhož je uplatnění povinnosti nezávislosti na vysokoškolské učitele velmi neočekávané.

26. REA v odpovědi uvedla, že skutečnost, že univerzita v Brémách je součástí spolkové země Brémy, neznamená, že by měla být postavena na roveň Spolkové republice Německo, neboť judikatura Soudního dvora vylučuje, aby byly regiony považovány za privilegované žalobce.

27. REA dále tvrdí, že vysokoškolští učitelé nemají v porovnání s advokáty privilegované postavení. Argumenty univerzity v Brémách nezohledňují skutečnost, že podle čl. 19 prvního a druhého pododstavce statutu mohou být svými zaměstnanci nebo úředníky zastoupeni pouze privilegovaní žalobci.

28. REA v této souvislosti tvrdí, že judikatura rozvinutá na základě čl. 19 třetího pododstavce statutu se vztahuje na vysokoškolské učitele, kteří, pokud vystupují před soudy Evropské unie, jsou ve stejné situaci jako advokáti. Dodržování vnitrostátních právních předpisů tedy nepostačuje ke konstatování, že určitý vysokoškolský učitel může zastupovat dotyčnou stranu před soudy Evropské unie, jelikož vysokoškolský učitel musí být stejně jako advokát nezávislý. Nadto skutečnost, že dotčený vysokoškolský učitel je finančně nezávislý na právním zastoupení, je irelevantní, jelikož Tribunál měl za to, že tento vysokoškolský učitel byl do daného projektu osobně zapojen.

29. Kromě toho argumenty vznesené k prokázání způsobilosti dotčeného právního zástupce zastupovat podle německého práva jsou podle REA irelevantními skutkovými okolnostmi, které byly poprvé uplatněny až v rámci řízení o kasačním opravném prostředku.

30. REA se konečně domnívá, že se univerzita v Brémách nemůže dovolávat legitimního očekávání, neboť neprokázala existenci výjimečných okolností, za nichž se taková ochrana uplatní.

31. V rámci svého druhého důvodu kasačního opravného prostředku, který byl uplatněn podpůrně, univerzita v Brémách uvádí, že Tribunál porušil její právo být vyslechnuta, zakotvené v článku 47 Listiny a čl. 6 odst. 1 EÚLP, když ji neinformoval o skutečnosti, že údajné nedostatky týkající se jejího právního zastoupení budou mít za následek nepřípustnost žaloby, a když jí neumožnil zvolit si jiného právního zástupce. Navrhovatelka uvádí, že Tribunál měl věc posoudit nejen s ohledem na svůj jednací řád, ale také s ohledem na základní právo být vyslechnuta. Navrhovatelka v této souvislosti odkazuje na stanovisko generálního advokáta M. Bobka ve spojených věcech Uniwersytet Wrocławski a Polsko v. REA [8].

32. Univerzita v Brémách dodává, že prohlášení žaloby za nepřípustnou z důvodu nedostatku řádného právního zastoupení je porušením zásady proporcionality, neboť cíle řádného výkonu spravedlnosti bylo možné dosáhnout méně omezujícími prostředky. Univerzita v Brémách poukazuje na nepříznivé důsledky napadeného usnesení pro ni, i pro jejího právního zástupce. Uvádí, že jí byla uložena povinnost nahradit REA náklady řízení ve výši 12 000 eur, zatímco jejímu právnímu zástupci hrozí ze strany univerzity regresní žaloba.

33. Navrhovatelka konečně tvrdí, že pokud se nemůže dovolávat svého legitimního očekávání na základě znění čl. 19 sedmého pododstavce statutu, zásada právního státu vyžaduje, aby byla upozorněna na výklad tohoto ustanovení, který je v rozporu s jeho zněním, a aby měla příležitost pokračovat v řízení s advokátem, který splňuje povinnost nezávislosti.

34. REA v odpovědi zpochybňuje údajné porušení článku 47 Listiny a čl. 6 odst. 1 EÚLP. Uvádí, že Tribunál dospěl k závěru, že nebylo nutné navrhovatelku upozornit, neboť daný nedostatek v zastoupení nebylo možné napravit. Podle REA to tedy vylučuje porušení práva na účinnou právní ochranu.

[8] – C-515/17 P a C-561/17 P, EU:C:2019:774 (dále jen „stanovisko ve věci Uniwersytet Wrocławski“).

35. REA rovněž tvrdí, že univerzita v Brémách neprokázala, že dotčené omezení nesleduje legitimní cíl, je nepřiměřené nebo se dotýká samotné podstaty práva na účinnou právní ochranu.

V. Posouzení

36. Pokud jde o návrhová žádání univerzity v Brémách, jak jsou shrnuta v bodě 19 výše, konstatuji, že podle čl. 61 prvního pododstavce statutu může Soudní dvůr při rozhodování o kasačním opravném prostředku vykonávat svou pravomoc tak, že zruší příslušné rozhodnutí Tribunálu, je-li kasační opravný prostředek opodstatněný, a vrátí věc Tribunálu, nebo pokud to soudní řízení dovoluje, může vydat sám konečné rozhodnutí ve věci. Jak REA správně uvedla, Soudní dvůr nemůže vydat deklaratorní rozhodnutí, kterých se navrhovatelka domáhá ohledně svého právního zastoupení. Pokud jde o tvrzení navrhovatelky týkající se uzavření dohody o narovnání, aniž by byla dotčena otázka, zda o něm může Soudní dvůr rozhodnout[9], konstatuji, že REA v každém případě odmítá, že by taková dohoda mohla být uzavřena. Posouzení se proto musí zaměřit na návrhové žádání znějící na zrušení napadeného usnesení.

37. Připomínám, že univerzita v Brémách v rámci svého prvního důvodu kasačního opravného prostředku v podstatě tvrdí, že Tribunál nesprávně vyložil článek 19 statutu. Druhý důvod kasačního opravného prostředku se týká údajného porušení práva na přístup k soudu stanoveného v článku 47 Listiny.

38. Z důvodů uvedených v tomto stanovisku se domnívám, že první důvod kasačního opravného prostředku je zčásti opodstatněný. Tribunál se totiž v napadeném usnesení dopustil nesprávného právního posouzení, když nevyložil správně povinnost nezávislosti, kterou musí právní zástupci vystupující před soudy Evropské unie dodržovat (část A). Pokud by Soudní dvůr v tomto bodě nesouhlasil a pokračoval v přezkumu druhého důvodu kasačního opravného prostředku, domnívám se, že i tento důvod je opodstatněný. Prohlášení žaloby za nepřípustnou jako automatický důsledek zjištění, že právní zastoupení nesplňovalo požadavky článku 19 statutu, představuje omezení práva na přístup k těmto soudům, které nesplňuje kritérium proporcionality (část B).

A. První důvod kasačního opravného prostředku: údajný nesprávný výklad článku 19 statutu

39. V rámci prvního důvodu kasačního opravného prostředku začnu tím, že se budu zabývat argumentem navrhovatelky, že je třeba ji v podstatě považovat za privilegovanou žalobkyni ve smyslu čl. 19 prvního pododstavce statutu (1). Poté se budu zabývat stěžejní otázkou tohoto důvodu týkající se použitelnosti povinnosti nezávislosti na právního zástupce navrhovatelky, abych dospěl k závěru, že ačkoli se na něj tato povinnost skutečně vztahuje, Tribunál ji vyložil nesprávně (2). Pro úplnost se budu věnovat třetí části prvního důvodu kasačního opravného prostředku, kterým navrhovatelka žádá Soudní dvůr, aby v případě, že se na dotčeného vysokoškolského učitele vztahuje povinnost nezávislosti (a pokud ji nesplní), mu umožnil výjimečně ji v projednávané věci zastupovat (3).

[9] – Obdobně viz rozsudek ze dne 11. července 2019, Komise v. Itálie (Vlastní zdroje – Vymáhání celního dluhu) (C-304/18, nezveřejněný, EU:C:2019:601, bod 75).

1. Může být univerzita v Brémách považována za privilegovanou žalobkyni?

40. Univerzita v Brémách tvrdí, že veřejná univerzita je odnoží členského státu, který je privilegovaným žalobcem. Tento argument chápu tak, že se v něm v podstatě uvádí, že by samotná navrhovatelka měla být považována za privilegovanou žalobkyni podle čl. 19 prvního pododstavce statutu.

41. Z uvedeného ustanovení vyplývá, že privilegovaní žalobci mohou být zastoupeni svými zástupci. Pokud by tedy byla navrhovatelka považována za privilegovaného žalobce, nevztahovala by se na ni povinnost být zastoupena „nezávislým advokátem“ vyplývající z čl. 19 třetího pododstavce statutu (nebo vysokoškolským učitelem podle sedmého pododstavce téhož článku).

42. Jak však REA podotýká, i kdyby bylo prokázáno, že univerzita v Brémách tvoří součást spolkové země Brémy, není možné ji považovat za privilegovanou žalobkyni, neboť podle ustálené judikatury Soudního dvora se místní subjekty nepovažují za privilegované žalobce [10], a proto se na ně vztahuje povinnost zastoupení [11].

43. V důsledku toho považuji první část prvního důvodu kasačního opravného prostředku za zjevně neopodstatněnou.

2. Použitelnost a rozsah povinnosti nezávislosti

44. Pokud jde o podstatu prvního důvodu kasačního opravného prostředku, připomenu vysvětlení, která Soudní dvůr uvedl v rozsudku Uniwersytet Wrocławski ohledně situace, kdy lze zastoupení neprivilegovaných žalobců *advokátem* považovat za nedodržení povinnosti nezávislosti vyplývající z čl. 19 *třetího* pododstavce statutu (část a). V rozsahu, v němž tato povinnost směřuje k zachování řádného výkonu spravedlnosti, a především k zaručení respektování zájmů zastoupených účastníků řízení, dospěji k závěru, že by se měla vztahovat, jak rozhodl Tribunál v napadeném usnesení, také na zastupování neprivilegovaných žalobců *vysokoškolským učitelem* podle *sedmého* odstavce téhož ustanovení (část b). Dále uvedu, že případy, kdy je třeba omezit volbu žalobce týkající se právního zástupce, by měly být omezeny, jak rozhodl Soudní dvůr, na případy, kdy právní zastoupení má *zjevně škodlivý účinek* na zájmy zastoupeného účastníka (část c). Tuto část uzavřu tím, že Tribunál se dopustil nesprávného posouzení, když použil toto kritérium na napadené usnesení (část d).

a) Rozsudek ve věci Uniwersytet Wrocławski

45. Rozsudek ve věci Uniwersytet Wrocławski navazuje na poměrně rozsáhlou judikatury týkající se výkladu čl. 19 třetího a čtvrtého pododstavce statutu, které stanoví povinnost neprivilegovaných žalobců být v řízení před soudy Evropské unie zastoupeni „advokátem“ [12].

[10] – Viz rozsudek ze dne 3. prosince 2020, Région de Bruxelles-Capitale v. Komise (C-352/19 P, EU:C:2020:978, bod 18 a citovaná judikatura).

[11] – Viz usnesení Soudního dvora ze dne 20. února 2008, Comunidad Autónoma de Valencia – Generalidad Valenciana v. Komise (C-363/06 P, nezveřejněné, EU:C:2008:99) a usnesení Tribunálu ze dne 14. listopadu 2016, Dimos Athinaion v. Komise (T-360/16, nezveřejněné, EU:T:2016:694).

[12] – Tato povinnost se v řízení o předběžné otázce neuplatní na základě čl. 97 odst. 3 jednacího řádu Soudního dvora.

46. Z uvedené judikatury vyplývá, že takový „advokát“ musí splňovat dvě podmínky. Na jedné straně podle čl. 19 čtvrtého pododstavce statutu musí být „oprávněný k výkonu advokacie ve světle práva některého členského státu […]“. Splnění této podmínky musí být ověřeno podle vnitrostátních právních předpisů. Na druhé straně pojem „advokát“ uvedený v čl. 19 třetím pododstavci statutu musí být chápán jako autonomní pojem práva EU, z něhož vyplývá povinnost nezávislosti na straně tohoto advokáta, jak Tribunál správně připomněl v napadeném usnesení [13].

47. Povinnost nezávislosti se v judikatuře soudů Evropské unie objevila nejprve proto, aby byl vymezen rozsah ochrany důvěrnosti advokátů a aby byly zároveň určeny dokumenty zabavené Komisí, na které se tato důvěrnost musí vztahovat [14]. Následně byla povinnost nezávislosti přenesena do kontextu článku 19 statutu za účelem posouzení přípustnosti právního zastoupení neprivilegovaných žalobců a přípustnosti jejich žalob [15].

48. V rozsudku Uniwersytet Wrocławski upřesnil Soudní dvůr rozsah přezkumu, který by měly soudy Evropské unie provádět při posuzování toho, zda daný právní zástupce splňuje povinnost nezávislosti.

49. I když Soudní dvůr v této souvislosti připomněl svou předchozí judikaturu, podle níž v zásadě povinnost nezávislosti advokáta vylučuje, aby neprivilegovaní žalobci byli zastoupeni advokáty, kteří jsou s nimi určitým způsobem spojeni, dodal, že nezávislosti advokáta nebrání existence „jakékoli vazby“ mezi advokátem a jeho klientem, ale pouze takových vazeb, „jaké zjevně narušují schopnost advokáta zajistit úkol obhajoby v nejlepším zájmu klienta“ [16].

50. Na tomto základě Soudní dvůr v rozsudku Uniwersytet Wrocławski dospěl k závěru, že na rozdíl od toho, jak rozhodl v uvedené věci Tribunál [17], takový škodlivý následek nebyl zjevný, když žalující univerzitu zastupoval advokát, který na této univerzitě rovněž vyučoval na základě smlouvy o výuce. V tomto ohledu Soudní dvůr zdůraznil, že tento právní zástupce nezastupoval Vratislavskou univerzitu v rámci vztahu podřízenosti [18].

b) Vztahuje se povinnost nezávislosti na vysokoškolské učitele?

51. Posouzení argumentů vznesených v rámci prvního důvodu kasačního opravného prostředku vyžaduje ověřit, zda se povinnost nezávislosti, jak vyplynula z judikatury týkající se pojmu „advokát“ ve smyslu čl. 19 třetího pododstavce statutu, vztahuje také na *vysokoškolské učitele*, jejichž právo vystupovat před soudy upravuje sedmý pododstavec téhož ustanovení.

52. Zatímco REA tvrdí, že povinnost nezávislosti se vztahuje i na vysokoškolské učitele, kteří vystupují jako právní zástupci, univerzita v Brémách to zpochybňuje a tvrdí, že možnost zastupování v řízení před soudy Evropské unie by měla být vykládána, pokud jde o vysokoškolské učitele, pouze ve světle vnitrostátního práva. Vysvětluje v podstatě, že vzhledem ke zvláštnímu postavení, kterému se těší vysokoškolští učitelé podle německého práva, je kritérium nezávislosti irelevantní.

[13] – Napadené usnesení, body 18 a 19. Viz rovněž rozsudek Uniwersytet Wrocławski, body 55 až 57 a citovaná judikatura.

[14] – Rozsudky ze dne 18. května 1982, AM&S Europe v. Komise (155/79, EU:C:1982:157) a ze dne 14. září 2010, Akzo Nobel Chemicals a Akcros Chemicals v. Komise (C-550/07 P, EU:C:2010:512).

[15] – Různé směry příslušné judikatury byly rozebrány ve stanovisku ve věci Uniwersytet Wrocławski, bod 37 a následující.

[16] – Rozsudek Uniwersytet Wrocławski, bod 64.

[17] – Usnesení ze dne 13. června 2017, Uniwersytet Wrocławski v. REA (T-137/16, nezveřejněné, EU:T:2017:407).

[18] – Rozsudek Uniwersytet Wrocławski, bod 66.

53. Pro posouzení tohoto argumentu je důležité vyjasnit, co se rozumí povinností nezávislosti advokátů obecně, a co je důležitější, v konkrétním kontextu právního zastupování před soudy Evropské unie.

54. Pojem „nezávislost“ je často označován za klíčovou vlastnost advokátního stavu jako takového [19]. Ačkoli jeho přesný obsah může být v různých právních řádech chápán různě, zejména v závislosti na vnímání úlohy advokáta v širším kontextu výkonu spravedlnosti, zdá se, že nezávislost je považována za základní prvek výkonu této samosprávné činnosti, který vyžaduje, aby poskytování právního poradenství dodržovalo určité profesní standardy a bylo prosté jakéhokoli vnějšího tlaku nebo zaujatosti vyplývající z osobních zájmů advokáta nebo třetích osob [20]. Obecně se má za to, že každá právní rada by měla být poskytována v nejlepším zájmu zastupované strany [21]. Z povinnosti nezávislosti advokáta však vyplývá rovněž povinnost advokáta odmítnout řídit se určitými pokyny v případě, že by to bylo v rozporu se zákonnými nebo etickými pravidly.

55. Nejedná se o úvahy, které by byly relevantní pro vysokoškolské učitele, pokud vystupují jako učitelé, a to z prostého důvodu, že jejich povolání je ze zřejmých důvodů zcela odlišné od advokacie.

56. Z tohoto důvodu se může zdát lákavé, pokud jde o vysokoškolské učitele, odmítnout relevanci judikatury Soudního dvora týkající se povinnosti nezávislosti advokátů ve smyslu čl. 19 třetího pododstavce statutu.

57. Podle mého názoru se však nejedná o správné řešení tohoto problému, neboť za okolností, kdy vysokoškolský učitel vystupuje před soudy Evropské unie, zde není proto, aby přednášel, ale aby zastupoval klienta stejným způsobem, jako to činí advokát.

58. Jakmile je tedy vysokoškolský učitel vyzván, aby jednal před soudy Evropské unie jako právní zástupce, stává se postavení vysokoškolských učitelů stejným jako postavení advokátů v tom smyslu, že oba naplňují stejné roli, tj. zastupují neprivilegované účastníky řízení. To se odráží, jak uvádí REA, ve znění čl. 19 sedmého pododstavce statutu, podle něhož mají vysokoškolští učitelé stejná práva (a je tedy třeba dodat, že implicitně i stejné povinnosti), jaká jsou v této souvislosti přiznána „advokátům“ ve smyslu čl. 19 třetího pododstavce statutu.

59. Plně uznávám, že možnost vysokoškolského učitele stát se právním zástupcem může být výrazem zvláštního postavení, které mu může přiznávat vnitrostátní právo. Možná to není příliš obvyklé, ale vnitrostátní právo skutečně může vysokoškolským učitelům přiznat zjednodušený přístup k členství v advokátní komoře [22], nebo jim dokonce může přiznat přímo možnost zastupovat účastníky řízení, jak je tomu podle všeho v Německu. Taková specifika vnitrostátního práva, pokud jde o možnost vystupovat jako právní zástupce, však nejsou relevantní pro posouzení povinnosti nezávislosti, kterou musí právní zástupci, včetně vysokoškolských učitelů, kteří mohou

[19] – Stanovisko ve věci Uniwersytet Wrocławski, bod 35.

[20] – Viz „Charter of core principles of the European legal profession & Code of conduct for European lawyers“, Council of Bars & Law Societies of Europe, 2019, s. 12, bod 2.1.

[21] – Tamtéž, s. 13, bod 2.7. Viz nicméně rozsudek ze dne 10. března 2021, An Bord Pleanála (C-739/19, EU:C:2021:185, bod 29 ve spojení s bodem 16), který zdůrazňuje zvláštní úlohu advokátů jednajících před irskými soudy „provádět převážnou část právních rešerší nezbytných pro řádný průběh řízení“, což může zahrnovat i určení „okolností [které] jsou nepříznivé pro věc hájenou dotčeným advokátem.“

[22] – To je zřejmě případ francouzské právní úpravy, o níž z jiného úhlu pohledu pojednává rozsudek ze dne 17. prosince 2020, Onofrei (C-218/19, EU:C:2020:1034). Viz stanovisko generálního advokáta M. Bobka ve věci Conseil de l'ordre des avocats au barreau de Paris a Bâtonnier de l'ordre des avocats au barreau de Paris, C-218/19 (EU:C:2020:716, bod 4).

podle vnitrostátního práva vystupovat jako právní zástupci, dodržovat při jednání před soudy Evropské unie. Jak již bylo uvedeno výše, je tomu tak proto, že se tato povinnost konkrétně přidává k funkci, kterou vykonávají před těmito soudy.

60. Jak podrobněji vysvětlím níže, při ověřování, zda právní zástupce splňuje povinnost nezávislosti, vykonávají soudy Evropské unie zbytkový a výjimečný přezkum, jehož cílem je zaručit řádný výkon spravedlnosti a zvláště dodržování práv žalobců vyplývajících z článku 47 Listiny. Vzhledem k tomu, že tento přezkum je zaměřen právě na práva zastoupených stran v řízení před těmito soudy, nevidím žádný zásadní důvod, proč by tento přezkum neměl být proveden ve vztahu k vysokoškolským učitelům, kteří vystupují jako právní zástupci.

61. Klíčovou otázkou, která však zůstává, je, jaký by měl být přesný rozsah takového přezkumu. Tím se budu zabývat nyní.

c) Test zjevného narušení

62. Jak bylo uvedeno výše v bodě 48 tohoto stanoviska, Soudní dvůr v rozsudku Uniwersytet Wrocławski upřesnil, že povinnost nezávislosti je třeba chápat jako neexistenci vazeb, „jaké zjevně narušují schopnost [právního zástupce] zajistit úkol obhajoby v nejlepším zájmu klienta.“ [23]

63. Existují různé druhy újmy, které mohou vzniknout v důsledku výběru konkrétního právního zástupce. Z rozsudku Uniwersytet Wrocławski vyplývá, že újmou relevantní pro posouzení povinnosti nezávislosti podle čl. 19 třetího pododstavce statutu není pouze jakákoli újma, kterou lze utrpět v důsledku (případně špatného) výběru advokáta, ale zjevná újma, která je způsobena, nebo může být způsobena, určitými vazbami mezi právním zástupcem a zastupovanou stranou.

64. Soudní dvůr konkrétně potvrdil, že povinnost nezávislosti nemohou splnit interní právníci [24], protože – jak vyplývá z příslušné judikatury – jejich profesní názor může být „alespoň částečně ovlivněn jejich pracovním prostředím“ [25]. Uvedený případ se tedy týká jednoho z aspektů nezávislosti právního zástupce, uvedeného výše v bodě 54 tohoto stanoviska, který se týká možné povinnosti odmítnout řídit se určitými pokyny, pokud jsou v rozporu s platnými zákonnými nebo etickými pravidly. Existence souběžných povinností právního zástupce, jako jsou povinnosti vyplývající z pracovněprávního vztahu, může skutečně bránit právnímu zástupci v účinném plnění takové povinnosti, a ovlivnit tak kvalitu poskytovaného právního poradenství.

65. K nedodržení povinnosti nezávislosti však může dojít i v jiných případech. Typicky by tomu tak bylo v případě, kdy s ohledem na předmět sporu existuje mezi právním zástupcem a zastoupeným taková vazba, která činí ochranu práv zastoupeného ve skutečnosti iluzorní, neboť právní zástupce sleduje jiné zájmy než zájmy klienta.

66. Podle mého názoru tyto úvahy vedly Soudní dvůr k tomu, že ve věci Trasta Komecbanka [26] nesouhlasil s příliš mírným přístupem Tribunálu [27], kdy Tribunál uznal vnitrostátní právní účinky spojené s odvoláním plné moci, přestože toto odvolání provedl likvidátor žalující banky, který vystupoval v situaci, kdy existoval střet zájmů. Soudní dvůr poukázal na skutečnost, že likvidátor

[23] – Uniwersytet Wrocławski, bod 64.

[24] – Uniwersytet Wrocławski, bod 63.

[25] – Rozsudek ze dne 6. září 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej a Polsko v. Komise (C-422/11 P a C-423/11 P, EU:C:2012:553, bod 25) (dále jen „rozsudek Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej“).

[26] – Rozsudek ze dne 5. listopadu 2019, ECB a další v. Trasta Komercbanka a další (C-663/17 P, C-665/17 P a C-669/17 P, EU:C:2019:923).

[27] – Usnesení ze dne 12. září 2017, Fursin a další v. ECB (T-247/16, nezveřejněné, EU:T:2017:623).

byl jmenován vnitrostátním orgánem, který se podílel na řízení vedoucím k odebrání povolení k činnosti banky, a tedy na její likvidaci. Po posouzení vazby mezi vnitrostátním orgánem, který jmenoval likvidátora, a likvidátorem, dospěl Soudní dvůr k závěru, že existovalo riziko, že by se likvidátor mohl před soudy Evropské unie vyhnout zpochybnění aktu, který způsobil likvidaci zastoupeného účastníka, jelikož případné zrušení uvedeného aktu by mohlo vést k odvolání likvidátora z funkce [28].

67. Podobně když Soudní dvůr v rozsudku Uniwersytet Wrocławski odkázal na pojem zjevného narušení právního zastoupení, měl na mysli zjevné situace, kdy není pochyb o tom, že právní zástupce nemusí jednat v nejlepším zájmu klienta, ale *proti* těmto zájmům, nebo v každém případě, kdy může ve skutečnosti hájit jiné zájmy. Typicky by tomu tak bylo v případě, kdy je advokát na základě svého vztahu s klientem v postavení, kdy se může na úkor klienta obohatit, jednat jinak k jeho škodě nebo kdy může využít informace o klientovi ve prospěch třetích osob. Pokud se však o takovéto jasné případy nejedná, je a mělo by být výchozím předpokladem, že výběr advokáta je především věcí smluvní svobody a důvěry.

68. Pro znázornění rozdílu, který je třeba v této souvislosti učinit, lze uvést, že právní zastoupení blízkým příbuzným, který je shodou okolností advokátem, je pravděpodobně vyloučeno z důvodu střetu zájmů v dědickém řízení, v němž jsou advokát i zastupovaná strana možnými dědici. Naproti tomu může být bezproblémové ve sporu se sousedem o vymezení hranice mezi sousedním a rodinným pozemkem. Vezmeme-li jiný příklad, advokát, který je rovněž blízkým přítelem, může být přijatelnou volbou v rámci dědického řízení, ale takové zastoupení ve sporu týkajícím se pozemku bude problematické, pokud je tento blízký přítel shodou okolností rovněž vlastníkem dotčeného pozemku. A konečně advokáta s menšinovým podílem v zastupované společnosti si pravděpodobně nebude možné zvolit ve sporu o vytěsnění mezi touto společností a menšinovými akcionáři, zatímco právní zastoupení uvedené společnosti tímto advokátem pravděpodobně nebude problematické v řízení o odpovědnosti za vady výrobku, které zahájila třetí osoba.

69. Ačkoli se posouzení těchto situací může lišit v závislosti na dotčeném vnitrostátním právním řádu, ve všech uvedených případech je důležité nejen určení určité vazby mezi právním zástupcem a zastoupeným, ale také posouzení, zda tato vazba s ohledem na předmět sporu vede k závěru, že právní zástupce nebude jednat, nebo nebude jednat nezbytně v nejlepším zájmu zastoupeného.

d) Použití uvedeného testu na projednávanou věc

70. Pokud jde o projednávanou věc, Tribunál při konstatování, že právní zástupce navrhovatelky nesplňoval povinnost nezávislosti, vycházel ze dvou prvků. Tyto dva prvky se týkají dvou různých aspektů povinnosti nezávislosti uvedených v bodech 64 a 65 tohoto stanoviska. Tribunál nejprve v bodě 25 napadeného usnesení uvedl, že právní zástupce je zaměstnán na univerzitě v Brémách na základě veřejnoprávního zákonného vztahu (1). Zadruhé v témže bodě Tribunál v podstatě konstatoval, že právní zástupce byl do daného soudního sporu osobně zapojen (2).

[28] – Rozsudek ze dne 5. listopadu 2019, ECB a další v. Trasta Komercbanka a další (C-663/17 P, C-665/17 P a C-669/17 P, EU:C:2019:923, body 60 až 62).

1) Postavení právního zástupce jako vysokoškolského učitele na univerzitě v Brémách

71. Jak již bylo uvedeno, Tribunál konstatoval, že právní zástupce navrhovatelky byl „zaměstnán“ navrhovatelkou „na základě veřejnoprávního zákonného vztahu“ [29]. V rozsahu, v němž toto zjištění vyplývá přímo z odkazu na rozsudek Soudního dvora ve věci Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej obsaženého v předchozím bodě napadeného usnesení, a při neexistenci dalších důvodů se zdá, že Tribunál podřadil situaci dotčeného vysokoškolského učitele pod kategorii zaměstnaných (interních) právníků, jejichž nezávislost Soudní dvůr skutečně vyloučil z důvodu rizika, že jejich profesní názor bude „alespoň částečně ovlivněn jejich pracovním prostředím“ [30], jak již bylo připomenuto.

72. Bez ohledu na rozdíly, které mohou existovat mezi veřejnoprávní zákonnou povahou zaměstnání právního zástupce navrhovatelky jako vysokoškolského učitele a zaměstnáním interního právníka, mám za to, že Tribunál v napadeném usnesení nezohlednil skutečnost, že, jak před ním tvrdila univerzita v Brémách (a jak bylo uváděno v tomto řízení), právní zastupování nepatřilo mezi úkoly, které právní zástupce navrhovatelky vykonává jako vysokoškolský učitel. Univerzita v Brémách dále tvrdila, že právní zastoupení tedy nesouviselo s možností vysokoškolského učitele vystupovat jako právní zástupce (vysokoškolský učitel se omezuje na výzkum a výuku) a bylo vykonáváno mimo jakýkoli vztah podřízenosti.

73. Mám tedy za to, že dotyčný vysokoškolský učitel, když přijal funkci právního zástupce navrhovatelky, nejednal na základě povinnosti, kterou měl vůči univerzitě v Brémách jako jeden z jejích učitelů, nýbrž na základě svého rozhodnutí převzít toto zastoupení mimo svou úlohu vysokoškolského učitele. V tomto ohledu se tedy jeho situace zásadně liší od situace interních právníků, když zastupují své zaměstnavatele v tom smyslu, že v takovém případě je právní zastoupení součástí jejich pracovní náplně a může o něm rozhodovat zaměstnavatel.

74. Z tohoto důvodu lze podle mého názoru projednávanou věc srovnávat se situací, která vedla k vydání rozsudku Uniwersytet Wrocławski. Uvedený případ se rovněž týkal právního zástupce, který přednášel na univerzitě, kterou zastupoval před soudy Evropské unie. Je pravda, že nepřednášel na plný úvazek, nýbrž na základě smlouvy o poskytování výuky. Důvodem, na který se Soudní dvůr odvolával, aby vyloučil nesplnění povinnosti nezávislosti, však byla skutečnost, že právní zástupce „nezajišťoval obranu zájmů Vratislavské univerzity v rámci vztahu podřízenosti vůči této univerzitě“ [31].

75. Ve skutečnosti a v souladu s tím, co bylo uvedeno výše v bodě 64 tohoto stanoviska, je v projednávaném kontextu klíčovou otázkou, zda by právnímu zastoupení mohly bránit povinnosti, které zavazují právního zástupce z důvodu specifických vazeb se zastoupeným, jako jsou ty, které vycházejí z pracovní smlouvy. V rozsahu, v němž povinnost nezávislosti zahrnuje povinnost odmítnout pokyny, pokud jsou tyto pokyny v rozporu s etickými povinnostmi, může být účinný výkon této povinnosti narušen povinností vykonávat právní zastoupení určitým způsobem nebo s určitým obsahem, například jak vyžadoval zaměstnavatel.

76. Z argumentů předložených univerzitou v Brémách v řízení před Tribunálem a znovu v rámci řízení o tomto kasačním opravném prostředku vyplývá, že dotčený vysokoškolský učitel nevystupoval jako její interní právník, tedy jako člen jejího právního oddělení, ale jako osoba, jejíž postavení ji opravňuje k zastupování účastníků řízení před soudy a která se rozhodla tuto úlohu

[29] – Napadené usnesení, bod 25.

[30] – Rozsudek Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej, bod 25.

[31] – Rozsudek Uniwersytet Wrocławski, bod 66.

přijmout nezávisle na svém postavení vysokoškolského učitele. Z těchto argumentů rovněž vyplývá, že dotčené právní zastoupení nebylo vykonáváno v rámci vztahu podřízenosti, ani nebylo jinak ovlivněno žádnými jinými povinnostmi právního zástupce vůči navrhovatelce než těmi, které vyplývají ze samotného právního zastoupení.

2) Osobní zapojení právního zástupce do soudního sporu

77. Druh důvod, na základě něhož Tribunál v napadeném usnesení dospěl k závěru, že právní zástupce univerzity v Brémách nesplňoval povinnost nezávislosti, se týkal jeho postavení koordinátora a vedoucího dotčeného projektu, v jehož rámci „je pověřen zásadními úkoly“ [32]. Tribunál rovněž dodal, že dotčený vysokoškolský učitel vypracoval a předložil dotčenou žádost o financování. Podle Tribunálu to znamenalo, že tento zástupce měl přímý zájem na výsledku projednávaného sporu, což ohrozilo jeho schopnost poskytovat právní pomoc požadovanou klientem, a to zcela nezávisle a ve vyšším zájmu spravedlnosti [33].

78. Těmito výroky se Tribunál vypořádal s povinností nezávislosti, o níž bylo pojednáno v bodě 65 výše tohoto stanoviska a která se týká případu, kdy právní zástupce skutečně nehájí zájmy zastoupeného účastníka řízení a místo toho ve skutečnosti sleduje jiné zájmy, například své vlastní.

79. Rozumím tomu tak, že v případě úspěchu žaloby na neplatnost sporného rozhodnutí bude moci univerzita v Brémách uskutečnit dotčený vědecký projekt a stejně tak její právní zástupce bude moci v této souvislosti působit mimo jiné jako vedoucí výzkumného týmu. Jinými slovy, případný úspěch žaloby na neplatnost ovlivní šanci navrhovatelky získat požadované finanční prostředky, což je zase v zájmu jejího právního zástupce jako vysokoškolského učitele, neboť to bude mít vliv na to, zda bude moci pokračovat v dotčeném výzkumném projektu a vést jej.

80. Z toho vyplývá, jak sama navrhovatelka jasně uvedla, že právní zástupce má obdobný zájem jako navrhovatelka. Vzhledem k tomu a v rozporu s tím, k čemu dospěl Tribunál v napadeném usnesení, však nechápu, jak může takový společný zájem plynoucí z účasti právního zástupce na dotčeném projektu vést při neexistenci dalších prvků k závěru, že právní zastoupení má zjevně škodlivý vliv na zájmy univerzity v Brémách. V popisu zapojení právního zástupce do dotčeného projektu totiž nespatřuji nic, co by svědčilo o tom, že zastupováním univerzity v Brémách ve skutečnosti sledoval tento právní zástupce své vlastní nebo jiné zájmy na úkor navrhovatelky.

81. V zásadě nevylučuji, že zdánlivý společný zájem může ve skutečnosti skrývat zásadní nedostatek. Tribunál sice v bodě 26 napadeného usnesení uvádí, že vazba mezi právním zástupcem a navrhovatelkou měla zjevně škodlivý účinek na možnost tohoto právního zástupce chránit nejlepší zájmy navrhovatelky, avšak jednoduše neuvádí nic, co by takovému scénáři nasvědčovalo.

3. Bylo porušeno legitimní očekávání navrhovatelky?

82. Ve třetí části prvního důvodu kasačního opravného prostředku univerzita v Brémách tvrdí, že pokud by Soudní dvůr v podstatě dospěl k závěru, že se na jejího právního zástupce vztahuje povinnost nezávislosti (což, jak to chápu, by mělo za následek, že by nemohl v projednávané věci

[32] – Napadené usnesení, bod 25.

[33] – Napadené usnesení, body 25 a 26.

zastupovat navrhovatelku), mělo by jejímu právnímu zástupci být výjimečně umožněno ji zastupovat. Navrhovatelka vysvětluje, že by měla mít možnost dovolávat se svého legitimního očekávání na základě jasného znění čl. 19 sedmého pododstavce statutu, z něhož podle navrhovatelky vyplývá, že povinnost nezávislosti, jak byla rozvinuta judikaturou Soudního dvora, se nevztahuje na vysokoškolské učitele.

83. Domnívám se, že není třeba se touto vytýkanou skutečností obšírně zabývat vzhledem k mému výše uvedenému konstatování, z něhož vyplývá, že i když se povinnost nezávislosti vztahuje na vysokoškolské učitele jednající za podmínek stanovených v čl. 19 sedmém pododstavci statutu, jeho správný výklad znamená, že v projednávané věci musí být právnímu zástupci umožněno navrhovatelku zastupovat.

84. Pokud by však Soudní dvůr rozhodl jinak, stručně a podpůrně vysvětlím důvody, pro které je třeba třetí část prvního důvodu kasačního opravného prostředku podle mého názoru považovat za neopodstatněnou.

85. Jak tomu rozumím, touto částí se navrhovatelka domáhá výjimky z „incidenční retrospektivity“ [34] rozhodnutí, které má být vydáno v projednávané věci, nebo jinými slovy, z pravidla, podle něhož výklad, který Soudní dvůr podává k normě práva EU (v projednávané věci k čl. 19 sedmému pododstavci statutu), „objasňuje a upřesňuje v případě potřeby význam a dosah tohoto práva tak, jak musí být nebo jak mělo být chápáno a používáno od okamžiku jeho vstupu v platnost“ [35]. Univerzita v Brémách totiž ve třetí části prvního důvodu svého kasačního opravného prostředku s odkazem na rozsudek Soudního dvora ve věci Defrenne [36] tvrdí, že pokud výklad čl. 19 sedmého pododstavce statutu brání jejímu právnímu zástupci, aby ji zastupoval, je takový výklad neočekávaný, a tudíž by se na projednávanou věc neměl použít (měl by se použít na budoucí věci).

86. V této souvislosti poznamenávám, že při výkladu práva EU v rámci řízení o předběžné otázce soudy Evropské unie výjimečně umožnily omezit časové účinky svých rozhodnutí [37], pokud to vyžadovaly zájmy právní jistoty a za splnění dvou podmínek: zaprvé, dotčená osoba musela jednat v dobré víře a zadruhé, rozhodnutí Soudního dvora by mohlo bez časového omezení způsobit „závažné obtíže“ [38].

87. V tomto kontextu souhlasím s REA, že navrhovatelka neprokázala, že by z výkladu čl. 19 sedmého pododstavce statutu mohlo vyplývat riziko jakýchkoli konkrétních obtíží, které by skutečně bránily dotčenému právnímu zástupci zastupovat navrhovatelku [39]. Univerzita v Brémách uvádí pouze následující skutečnosti: to, že nebylo posouzeno meritum její žaloby, povinnost nést náklady řízení a regresní žaloba, kterou může navrhovatelka podat proti svému právnímu zástupci.

88. Za těchto okolností se domnívám, že třetí část prvního důvodu kasačního opravného prostředku je třeba považovat za neopodstatněnou.

[34] – Stanovisko generálního advokáta M. Bobka ve věci Cussens a další (C-251/16, EU:C:2017:648, bod 35).

[35] – Viz například rozsudek ze dne 22. listopadu 2017, Cussens a další (C-251/16, EU:C:2017:881, bod 41 a citovaná judikatura).

[36] – Rozsudek ze dne 8. dubna 1976, Defrenne (43/75, EU:C:1976:56).

[37] – Viz například rozsudky ze dne 8. dubna 1976, Defrenne (43/75, EU:C:1976:56, body 72 až 75); ze dne 17. května 1990, Barber (C-262/88, EU:C:1990:209, body 44 a 45), nebo ze dne 16. července 1992, Legros a další (C-163/90, EU:C:1992:326, body 34 až 36).

[38] – Viz například rozsudek ze dne 29. září 2015, Gmina Wrocław (C-276/14, EU:C:2015:635, bod 45).

[39] – Za těchto okolností nepovažuji za nutné pouštět se do rozboru otázky, zda se kritérium, které Soudní dvůr uplatňuje v řízení o předběžné otázce v reakci na žádosti o omezení časových účinků svých rozsudků, uplatní jako takové v tomto kontextu.

4. Závěr k prvnímu důvodu kasačního opravného prostředku

89. S ohledem na výše uvedené jsem dospěl k závěru, že Tribunál tím, že rozhodl, že postavení dotčeného právního zástupce na univerzitě v Brémách, jakož i jeho osobní zapojení do projednávaného sporu mělo zjevně nepříznivý vliv na schopnost tohoto zástupce zastupovat navrhovatelku v nejlepším možném zájmu, nevyložil správně povinnost nezávislosti, kterou musí právní zástupci jednající před soudy Evropské unie splňovat, a dopustil se tudíž nesprávného právního posouzení. V tomto rozsahu je tedy první důvod kasačního opravného prostředku opodstatněný.

B. Druhý důvod kasačního opravného prostředku: procesní důsledky nedodržení povinnosti nezávislosti

90. V rámci druhého důvodu kasačního opravného prostředku, který univerzita v Brémách uplatnila podpůrně, navrhovatelka v podstatě tvrdí, že procesní důsledky, které Tribunál vyvodil ze závěru, že její právní zástupce nesplňoval požadovaný standard nezávislosti, porušují článek 47 Listiny [40].

91. Podle mého názoru se Soudní dvůr touto otázkou nebude muset zabývat, neboť, jak bylo vysvětleno výše, první důvod kasačního opravného prostředku je částečně opodstatněný.

92. Pro úplnost však nastíním, proč podle mého názoru univerzita v Brémách správně tvrdí, že tím, že neměla možnost si zvolit nového právního zástupce, který by nahradil zástupce, jenž byl považován za nesplňujícího povinnost nezávislosti, jak uvedl Tribunál v napadeném usnesení, porušuje právo této univerzity na přístup k soudu přiznané čl. 47 prvním pododstavcem Listiny.

93. Za tímto účelem se nejprve budu zabývat tím, co je podle mého názoru v této souvislosti hlavní otázkou, a to automatickou nepřípustností žaloby (1). Poté se budu věnovat vedlejší otázce právního základu jmenování nového advokáta (2).

1. Automatická nepřípustnost žaloby

94. Souhlasím s REA, že procesní pravidla neuvádějí nic o otázce jmenování nového advokáta, pokud původně jmenovaný advokát nesplňuje povinnost nezávislosti.

95. Skutečnost, že procesní pravidla v tomto ohledu neuvádějí nic, však neznamená, že by možnost navrhovatelky nahradit právního zástupce, který nesplňuje povinnost nezávislosti, byla automaticky v rozporu s těmito pravidly. V každém případě je třeba v projednávané věci posoudit argumenty univerzity v Brémách, podle nichž výklad jednacího řádu Tribunálu přijatý v napadeném usnesení porušil právo navrhovatelky na přístup k soudu.

[40] – Univerzita v Brémách se dovolává rovněž porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP. Jak již Soudní dvůr opakovaně rozhodl, posledně uvedený nástroj nepředstavuje, dokud k němu Evropská unie nepřistoupí, právní nástroj, který by byl formálně začleněn do práva EU. Soudní přezkum napadeného usnesení musí být proto proveden s ohledem na článek 47 Listiny. Při použití čl. 52 odst. 3 Listiny, podle něhož jsou smysl a rozsah práv stanovených v Listině, která odpovídají právům zaručeným EÚLP, stejný, ne-li širší, jako práva stanovená EÚLP, je však třeba náležitě zohlednit čl. 6 odst. 1 EÚLP (a také článek 13 EÚLP), jakož i judikaturu Evropského soudu pro lidská práva týkající se těchto ustanovení.

96. V této souvislosti bych začal konstatováním, že povinnost být zastoupen nezávislým právním zástupcem představuje podmínku přípustnosti žaloby, a tedy z téhož důvodu omezení práva na přístup k soudu.

97. Rozhodně souhlasím s Tribunálem, že v zásadě „právo na přístup k soudu není absolutním právem“ [41]. Jakékoli omezení tohoto práva lze však akceptovat pouze tehdy, pokud splňuje podmínky stanovené v čl. 52 odst. 1 Listiny.

98. Podle první věty uvedeného ustanovení musí být každé omezení výkonu práv a svobod uznaných Listinou stanoveno zákonem a respektovat podstatu těchto práv a svobod. Jeho druhá věta stanoví, že při dodržení zásady proporcionality mohou být omezení těchto práv a svobod zavedena pouze tehdy, pokud jsou nezbytná a pokud skutečně odpovídají cílům obecného zájmu, které uznává Unie, nebo potřebě ochrany práv a svobod druhého.

99. Vzhledem k tomu, že se tyto čtyři podmínky uplatní kumulativně, považuji za dostačující zaměřit analýzu v projednávané věci na existenci cílů obecného zájmu, které uznává Unie a na dodržení zásady proporcionality.

100. Z rozsudku Uniwersytet Wrocławski vyplývá, že povinnost zastoupení neprivilegovaných žalobců sleduje dva cíle, a to řádný výkon spravedlnosti a „především“ co nejlepší ochranu a hájení zájmů žalobce [42]. Ačkoli to Soudní dvůr uvedl v souvislosti s právním zastoupením zajišťovaným advokátem za podmínek čl. 19 třetího pododstavce statutu, nevidím žádný zásadní důvod, proč by se tytéž cíle neměly uplatnit i v rámci právního zastoupení poskytovaného vysokoškolským učitelem podle sedmého pododstavce tohoto ustanovení. Důvodem je skutečnost, že oba druhy právního zastoupení zajišťují a účinně umožňují přístup neprivilegovaných účastníků řízení k soudům Evropské unie; navíc postavení vysokoškolských učitelů bylo připodobněno postavení advokátů, jak jsem již uvedl výše [43].

101. Cíle řádného výkonu spravedlnosti, jakož i ochrana zájmů žalobce mohou v určitých situacích vyžadovat, aby právní zástupce nevystupoval před soudem (nebo přestal vystupovat) jako právní zástupce v situaci, kdy z jakéhokoli důvodu není schopen se věcí řádně zabývat nebo není schopen skutečně hájit nejlepší zájmy zastoupeného.

102. Připouštím tedy, že sledování těchto cílů může vyžadovat, aby byla žaloba fakticky prohlášena za nepřípustnou, i kdyby takový důsledek bránil tomu, aby byla tatáž věc znovu přezkoumána, neboť podání nové žaloby by se stalo fakticky nemožným z důvodu lhůt, v nichž musí být žaloba na neplatnost podána. O takový případ se může jednat zejména tehdy, pokud by zastoupený účastník řízení jednal proti pokynu soudů Evropské unie týkajícího se jmenování jiného právního zástupce nebo tento pokyn ignoroval, čímž by výrazně zpozdil nebo fakticky znemožnil průběh řízení, a to za okolností, kdy by původní právní zástupce zjevně neusiloval o skutečnou obhajobu zájmů zastoupeného účastníka řízení. V rozsahu, v němž povinnost být zastoupen představuje podmínku přípustnosti žalob podávaných neprivilegovanými žalobci, představuje totiž prohlášení nepřípustnosti logický důsledek nedodržení této povinnosti.

41 – Napadené usnesení, bod 35. Podobně se opakovaně vyjádřil i ESLP. Viz například rozsudek ESLP ze dne 11. února 2014, Maširević v. Srbsko (CE:ECHR:2014:0211JUD003067108, bod 46 a citovaná judikatura).

42 – Rozsudek Uniwersytet Wrocławski, bod 62.

43 – Viz výše body 58 až 60 tohoto stanoviska.

103. Přestože prohlášení žaloby za nepřípustnou může být vhodným způsobem řešení situací, které ohrožují řádný výkon spravedlnosti nebo ochranu zájmů žalobce, se však domnívám, že výsledek v podobě *automatického* prohlášení žaloby za nepřípustnou překračuje meze toho, co je nezbytné k dosažení obou těchto cílů.

104. O tom, že v této souvislosti existují méně zatěžující prostředky, svědčí možnost daná čl. 55 odst. 3 jednacího řádu Tribunálu zvolit nového právního zástupce, pokud Tribunál rozhodne o vyloučení původně zvoleného zástupce, protože se domnívá, že jeho jednání je, jak vyplývá z čl. 55 odst. 1 tohoto jednacího řádu, „neslučitelné s důstojností Tribunálu nebo s požadavky řádného výkonu spravedlnosti“. V takové situaci čl. 55 odst. 3 jednacího řádu Tribunálu stanoví přerušení řízení, aby si dotyčný účastník řízení mohl zvolit jiného právního zástupce. Uvedené pravidlo tak umožňuje chránit nezbytné podmínky pro výkon spravedlnosti tím, že vylučuje právního zástupce, který svým jednáním tyto podmínky ohrožuje, a zároveň zachovává možnost projednání věci, ledaže si žalobce nezvolí jiného právního zástupce.

105. Na základě výše uvedené analýzy se domnívám, že univerzita v Brémách správně tvrdí, že *automatická* nepřípustnost její žaloby – jako důsledek nesplnění povinnosti nezávislosti ze strany jejího právního zástupce – představuje nepřiměřené omezení jejího práva na přístup k soudu. Překračuje meze toho, co je nezbytné, neboť cílů řádného výkonu spravedlnosti a ochrany zájmů žalobce lze dosáhnout méně omezujícími prostředky, pokud je žalobci umožněno zvolit si jiného advokáta.

2. Otázka (ne)existence výslovného procesního základu, který by umožňoval zvolení nového právního zástupce

106. V bodě 40 napadeného usnesení se Tribunál opřel o čl. 21 druhý pododstavec statutu a čl. 51 odst. 4 jednacího řádu, aby podpořil závěr, že jeho procesní pravidla neposkytují navrhovatelce možnost zvolit nového právního zástupce, na rozdíl od možnosti zhojit nepředložení některých dokumentů, kterou poskytují výše uvedená ustanovení.

107. Navrhovatelka tento závěr zpochybňuje a odkazuje v tomto ohledu na stanovisko ve věci Uniwersytet Wrocławski, v němž se generální advokát M. Bobek na podporu svého tvrzení, že žalobkyně v uvedené věci měla dostat možnost změnit advokáta, u něhož bylo zjištěno, že nedodržuje povinnost nezávislosti, opírá analogicky o čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu a rovněž o článek 47 Listiny[44].

108. REA v reakci na to tvrdí, že článek 51 jednacího řádu Tribunálu se týká pouze chybějícího potvrzení o členství advokáta v příslušné advokátní komoře nebo chybějící procesní plné moci. Podle jejího názoru je výklad navrhovaný generálním advokátem M. Bobkem v rozporu se zněním uvedeného ustanovení a vyžadoval by legislativní změnu, která překračuje pravomoci Tribunálu.

109. Konstatuji, že neexistenci výslovného pravidla, které by stanovilo zvolení nového advokáta v situaci, kdy původní advokát nesplňuje povinnost nezávislosti, je třeba zasadit do příslušného normativního kontextu. Povinnost nezávislosti vyplynula z judikatury. Není tedy překvapivé, že tvůrci statutu a jednacího řádu Tribunálu nezahrnuli ustanovení, které se konkrétně týká

[44] – Stanovisko ve věci Uniwersytet Wrocławski, body 151 až 157.

možnosti či nemožnosti porušení této povinnosti napravit. Za těchto okolností není přesvědčivý argument, podle něhož jednací řád Tribunálu neobsahuje ustanovení, které by vysvětlovalo, že opravdu neexistuje žádná jiná možnost než prohlásit žalobu za nepřípustnou.

110. Vzhledem k tomu, že požadavek povinnosti nezávislosti „advokáta“ vyplynul z judikatury, ideální odpověď na důsledky nedodržení tohoto požadavku by měla být učiněna za podmínek stanovených v čl. 254 pátém pododstavci SFEU. V tomto ohledu souhlasím s REA.

111. Podotýkám, že v minulosti Soudní dvůr podpořil rozhodnutí Tribunálu neposkytnout neprivilegovanému žalobci možnost zvolit nového advokáta, pokud bylo zjištěno, že původně zvolený advokát porušil povinnost nezávislosti [45]. Tato analýza však byla provedena s ohledem na článek 44 jednacího řádu Tribunálu v tehdy platném znění, který v zásadě odpovídá článku 51 tohoto jednacího řádu v nyní platném znění. Naproti tomu v rámci projednávaného kasačního opravného prostředku má Soudní dvůr tuto otázku posoudit konkrétně s ohledem na důsledky článku 47 Listiny.

112. Po zvážení těchto důsledků jsem v bodech 94 až 105 tohoto stanoviska dospěl k závěru, že automatické prohlášení žaloby za nepřípustnou na základě nedodržení povinnosti nezávislosti právního zástupce nepřiměřeným způsobem omezuje právo na přístup k soudu. V důsledku toho a z důvodu, že procesní pravidla musí být vykládána v souladu s článkem 47 Listiny, se domnívám, že neprivilegovaným žalobcům, jejichž právní zástupce je považován za osobu, která nesplňuje povinnost nezávislosti, musí být dána možnost zvolit si jiného právního zástupce.

113. V tomto ohledu lze vhodnou „vstupní bránu“ nalézt v čl. 55 odst. 3 jednacího řádu Tribunálu. Jak bylo uvedeno výše, toto ustanovení vykládané ve spojení s čl. 55 odst. 1 uvedeného jednacího řádu totiž upravuje situace, kdy právní zástupce nerespektuje mimo jiné „požadavky řádného výkonu spravedlnosti“. Rozhodnutí právního zástupce převzít právní zastoupení v situaci, kdy toto právní zastoupení může mít pro zastoupeného účastníka zjevně škodlivý účinek, lze považovat za příklad takového pochybení v rozsahu, v němž se oba scénáře týkají nedodržení určitých profesních standardů ze strany právního zástupce.

114. Za účelem zajištění účinného výkonu práva neprivilegovaných žalobců na přístup k soudu a předtím, než bude za tímto účelem stanoven výslovný právní základ, tedy navrhuji, aby se Tribunál opřel o čl. 55 odst. 3 jednacího řádu, aby neprivilegovaným žalobcům poskytl možnost zvolit nového právního zástupce, pokud by se ukázalo, že původně zvolený právní zástupce nesplňuje povinnost nezávislosti.

115. Konečně a jak již bylo uvedeno na jiném místě [46], změna právního zastoupení neznamená, že by dotčený účastník řízení mohl znovu předložit nová podání. Změna v právním zastoupení znamená, že nový zástupce přebírá věc v takové fázi, kde jí zanechal předchozí zástupce, přičemž každý z nich je odpovědný za své příslušné chování.

[45] – Usnesení ze dne 5. září 2013, ClientEarth v. Rada (C-573/11 P, nezveřejněné, EU:C:2013:564, bod 23).

[46] – Stanovisko ve věci Uniwersytet Wrocławski, bod 158.

3. Závěr k druhému důvodu kasačního opravného prostředku

116. S ohledem na výše uvedené jsem dospěl k závěru, že Tribunál tím, že rozhodl, že jeho jednací řád neumožňuje navrhovatelce zvolit nového právního zástupce poté, co dospěl k závěru, že původní právní zástupce navrhovatelky nesplňuje povinnost nezávislosti, porušil právo navrhovatelky na přístup k soudu zakotvené v čl. 47 prvním pododstavci Listiny. Druhý důvod kasačního opravného prostředku je tedy opodstatněný.

VI. Důsledek uvedených závěrů na kasační opravný prostředek

117. Podle čl. 61 prvního pododstavce statutu může Soudní dvůr, je-li opravný prostředek opodstatněný, při zrušení rozhodnutí Tribunálu vydat konečné rozhodnutí ve věci, pokud to soudní řízení dovoluje, nebo věc vrátit zpět Tribunálu k rozhodnutí.

118. V projednávané věci Tribunál nerozhodl ve věci samé. Je tedy namístě vrátit věc Tribunálu.

VII. Náklady řízení

119. Vzhledem k tomu, že navrhuji, aby byla věc vrácena Tribunálu, je třeba o nákladech řízení účastníků řízení o kasačním opravném prostředku v souladu s článkem 137 jednacího řádu Soudního dvora, který se na základě čl. 184 odst. 1 tohoto jednacího řádu použije na řízení o kasačním opravném prostředku, rozhodnout později.

VIII. Závěry

120. S ohledem na výše uvedené úvahy navrhuji, aby Soudní dvůr:

– zrušil usnesení Tribunálu Evropské unie ze dne 16. prosince 2020, Universität Bremen v. REA (T-660/19, nezveřejněné, EU:T:2020:633),

– vrátil věc T-660/19 Tribunálu k dalšímu řízení,

– rozhodl, že o nákladech řízení bude rozhodnuto později.